

YALVAÇ YÖRESİ TORBA DOKUMALARI* THE CARRIERBAG WEAVINGS OF YALVAC DISTRICT

Hande KILIÇARSLAN**

Sema ETİKAN***

Öz

Konar-göçer yaşamın bir parçası olan dokumalar sadece yer yaygısı olarak kullanılmayıp, farklı işlevler için de üretilmişlerdir. Günlük yaşam içerisinde yük örtüsü, sedir halısı, duvar kilimi, heybe, mafraş, tohum önlüğü gibi çeşitli kullanım amaçlarına yönelik üretilen dokumalar arasında torba dokumalar da yer almaktadır. Bir yerden bir yere eşya ya da hububat vb. taşımak için kullanılan torbalar aynı zamanda tarlaya çalışmaya giden Anadolu insanının öğlen yemeğini taşıdığı ve sakladığı bir kullanım eşyası olmuş ve çoğu zaman "azık torbası" adıyla da anılmıştır. Geçmişte konar- göçer yaşamın hâkim olduğu yerlerden biri de Isparta ili Yalvaç ilçesidir. Dokumacılık geleneğinin yaygın olarak sürdürüldüğü yörede bugün gelenekli yaşam biçimi değişikliğe uğramış olsa da üretilen dokumalar halen kullanılmaktadır. Bu çalışmada yörede dokunan torba dokumaların dokuma tekniği, hammadde, renk, motif ve desen özellikleri bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma Yalvaç merkez ve köylerinde yürütülmüştür. Ayrıca Yalvaç Müzesi envanterinde yer alan torba dokumalar da araştırma kapsamında değerlendirmeye alınmıştır. İlçeye bağlı Mısırlı, Körküler, Yarıkkaya, Bahtiyar ve Eyüpler köylerinde ve Müze envanterinde çok sayıda torba dokuma örneği tespit edilmiştir. Bunlardan yöre dokumalarının karakteristik özelliğini taşıyan 10 dokuma, çalışma içerisinde sunulmuştur. Dokumalarda, "Büyük Duma" olarak adlandırılan desen ve beraberinde çengel, saçbağı, akrep, koçboynuzu, kurtizi, göz, pıtrak ve bukağı motiflerinin yaygın olarak dokunduğu, beyaz, yağ yeşili, mavi, vişneçürüğü, bordo, lacivert, turuncu ve hardal sarısı renklerinin de sıklıkla kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Isparta, Yalvaç, Yalvaç Müzesi, Düz Dokuma, Torba.

Abstract

The weavings which are part of the nomad life not only are used as a floor spread, but also are produced for different functions. Carrierbag weavings are also included among the weavings produced for various purposes such as cupboard cover, sofa carpet, wall rug, saddlebag, mafrash and seed smock in daily life. The carrierbags were used for transport goods or cereals etc. from one place to another, in addition Anatolian people who were going to work in the field became for daily use goods hiding and carrying their lunch and they are often referred to as "rations carrierbag". One of the places where the immigrant life is dominant in the past is the Yalvaç district of Isparta. In this region where the tradition of weaving is usually maintained, today traditional way of life has been changed, but produced weavings are still used. In this study, the carrierbags woven in this region was aimed to examine in terms of their weaving technique, raw material, colour, motif and pattern characteristics. The research carried out in Yalvaç district center and villages. In addition, The carrierbags being in Yalvac Museum inventory were also evaluated in the scope of the research. A large number of carrierbag weaving examples have been identified in the museum inventory and belong to district Mısırlı, Körküler, Yarıkkaya, Bahtiyar and Eyupler villages. Ten weavings which are characteristic of regional weavings are presented in the study from them. In that weavings, it has been identified the pattern called as "Great Duma", besides hook, scarf, scorpion, ramie, witch, eye, pıtrak and buckwheat motifs which are been usually woven and white, oil green, blue, sour cherry, burgundy, navy blue, orange and mustard yellow colours were also frequently used.

Keyword: Isparta, Yalvaç, Yalvaç Museum, Plain Weavings, Carrierbag.

1. GİRİŞ

Konar-göçer yaşam biçiminin bir parçası olan dokumalar, günlük hayatta yer yaygısı, konaklama yerlerini dış etkenlerden koruma, yük örtüsü, sedir halısı, duvar kilimi, heybe, mafraş, tohum önlüğü gibi çeşitli amaçlar için kullanılmalarının yanı sıra yiyecek, giyecek gibi malzemeleri depolama ve taşımada da kullanılmışlardır. İnsanlar dokumanın hammaddesi olan iplikleri kendileri üretmiş ve ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli tür, teknik ve desen de dokumalar yapmışlardır. Dokumacılık bu toplumlarda sürekli olmuş ve üretilen dokumalar doğumdan ölüme kadar insan hayatının her aşamasında yer almışlardır.

* Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 3442-D1-13 numaralı proje ile desteklenen "ISPARTA İLİ YALVAÇ İLÇESİ GELENEKSEL DÜZ DOKUMALARI" konulu Sanatta Yeterlik Tezi'nden oluşturulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Bağbaşı Yerleşkesi/Kırşehir, handearslan@hotmail.com

*** Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Bağbaşı Yerleşkesi/Kırşehir, semaetikan@myynet.com

Isparta ili Yalvaç ilçesi de bu kültürün köklü bir gelenek oluşturduğu önemli dokumacılık merkezlerinden biridir. Yörede günlük yaşam içerisinde insanlar, hayatlarını kolaylaştıracak birçok kullanım eşyasını dokumadan üretmişlerdir.

Yörük yerleşim merkezlerinden biri olan Yalvaç ilçesi Eğirdir Gölü havzasının kuzeydoğusunda ve Sultan Dağları eteklerinde kurulmuştur. Isparta'nın ikinci büyük ilçesidir (Anonim Thrz: 129, Seren 1983: 51). İlçe, Türkmen oymaklarının 12. yüzyıldan itibaren yerleştiği ve konuşlandıkları bir merkezdir (Kayıpmaz vd 1993: 30, Seyirci 1994: 40, Seyirci 2000: 89, Sümer 1984: 46). Konya'nın Akşehir ilçesine, Isparta'nın Şarkikaraağaç ve Uluborlu ilçelerine sınırları bulunmaktadır (Anonim Thrz: 129, Seren 1983: 51).

Şekil 1: Yalvaç ilçe haritası (<https://www.google.com.tr/search?q=yalvac>)

Tarihte Yalvaç ilçesi Hititler, Makedonyalılar, Selevkoslar, Romalılar ve Bizanslıların egemenliğinde kalmış, en parlak dönemini ise Romalılar zamanında yaşamıştır. İ.Ö. 27-İ.S. 14 yılları Augustus dönemlerinde Psidia Bölgesinde 8 koloni kurulmuştur. Ancak, sadece Antiochia'ya "Colonia Caesareia" (Sezar'ın şehri) ünvanı verilmiştir (<http://www.yalvac.bel.tr/Tarihce>, 2017). İlk olarak 1075 yılında Türk egemenliğine, 1280 yılında merkezi Eğirdir'de bulunan Hamidoğulları Beyliği'ne, 1382 yılında Osmanlı hâkimiyetine geçen Yalvaç ilçesi, en son olarak Cumhuriyet'in ilanıyla Isparta'ya bağlanmıştır (Anonim, 1983: 110, Çakmakçı 1994: 6, Köstüklü 2010: 11-14).

Yalvaç ilçesinde Psidia bölgesinin yer almasından ötürü kültür ve turizm bakımından gelişmiştir. Tarım ve el sanatları (dericilik, keçecilik, halıcılık) yönünden önemli merkezlerden biridir. "Resul" yani, yol gösterici manasına gelen Yalvaç, Selçuklular döneminde buraya yerleşen Oğuz oymaklarının da ismidir (<http://www.yalvac.bel.tr/Tarihce>, 2017). Yalvaç ilçesinin nüfusu; Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Veri Tabanı 2017 sonuçlarına göre 46.823'tür (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>).

Geçmişten yoğun olarak yapılmakla birlikte günümüzde ilçede az da olsa varlığını sürdüren el sanatlarından dericilik, keçecilik, saraçlık, demircilik, semercilik ve bakırcılığın yanı sıra halı ve düz dokumacılık da önemli el sanatı uğraşları arasında yer almıştır (Kartal ve Ölmez 2014: 6). İlçenin bir dönem önemli geçim kaynaklarından biri olan dokumacılık, yörük kültürünün de gereği olarak önce kendi ihtiyaçlarını karşılamak için üretilmiş ve böylece yöreye özgü dokuma örnekleri ortaya çıkmıştır. Çoğu dokumacının genç kızlıktan itibaren yaptığı dokumalar çoğunlukla yer yaygısı, yöreye özgü ölümlük dirimlik dokumalar, taşıma ve depolama amaçlı heybe, torba, çuval ve yastık dokumalarıdır. Malzeme olarak keçi kılı ve yün yöre dokumalarında sıklıkla kullanılmıştır. Günümüzde küçükbaş hayvancılığın azalması nedeniyle malzeme olarak yün ipliklerin yanı sıra orlon iplikler de kullanılmaya başlanmıştır. İlçede daha çok düz dokumacılıkla uğraşmıştır ve yörük kültürünün egemen olduğu yerlerden Afyon iline yakın köy ve beldelerde düz dokumacılık daha yaygın olarak sürdürülmüştür.

Yörük kültüründe günlük yaşam biçiminin gereği olarak insanlar giysilerini, özel eşyalarını, gıdalarını saklamak ve taşımak için kullandıkları heybe, çuval, mafaş ve torba dokumalar dokumuşlardır. Torba ve heybe geleneği Anadolu dışında Türk Cumhuriyetlerinde ve diğer Türk boylarında da yer almaktadır. Bu yörelerde "horjun, horcun, korcun" olarak da isimlendirilmektedir (Ölmez ve Etikan 2014: 58).

Bu çalışmada Yalvaç yöresinde dokunan ve yörük kültürünün de bir parçası olan göçebe yaşamdan kaynaklı dokumalardan taşıma ve saklama amaçlı kullanılan torba dokumalar incelenmesi amaçlanmıştır.

Hammaddesi lif olan el sanatlarımızdan torba dokumalar halı ve düz dokuma teknikleri uygulanarak dokunmaktadır (Arlı, 1990: 18). Yörük kültüründe torba dokumalarda düz dokuma çeşitlerinden daha çok zili tekniği uygulanmıştır. Ebat olarak genellikle kareye yakın 30x35cm ve 50x50cm

boyutlarında olup, daha çok yiyecek taşımak amacıyla kullanılmaktadırlar. Torba dokumaları taşımak için, dokuma sırasında kullanılan ipliklerden *topak* örme veya çarpana dokuma tekniği kullanılarak taşıma sapı yapılmaktadır (Akan 2008: 26). Ayrıca Türk geleneklerinden biri olan çeyiz kültüründe de torba dokumalar geçmişten günümüze değin yer almıştır (Deniz 2000: 86, Soysaldı 2009: 195). Bununla birlikte günümüzde duvarlara asılarak dekoratif amaçlı kullanımı da görülmektedir.

2. YALVAÇ İLÇESİ TORBA DOKUMALAR

Bu araştırmada Yalvaç ilçesi belde ve köylerine ziyaretler yapılmıştır. Bu ziyaretler sonucunda ilçe ve köylerde 8 adet ve Yalvaç Müzesi'nde yapılan çalışmada da müze envanterine kayıtlı yine 8 adet olmak üzere toplam 16 adet torba dokuma örnekleri tespit edilmiştir. Dokumalarda kullanılan hammadde ve dokuma tekniği belirlenmiş ve tespit edilen örnekler üzerinden renk, motif ve desen özellikleri açıklanmıştır. Günümüzde bu uğraşmayı sürdüren dokumacıların sağlık sorunları nedeniyle devam edememeleri, gençlerin dokumaya ilgi göstermemesi gibi olumsuzluklar dokumacılığın ilçede sonlanmasına neden olmuştur. Yöre ait örneklerin de evlerde bulunan ve müze envanterinde yer alanlarla sınırlı olduğu görülmüştür.

Yöre ve müzede tespit edilen örneklerden birbirine renk, motif ve desen özellikleri bakımından benzer olanlar bu çalışmada açıklanmamıştır. Çalışma kapsamına özgün olan toplam 10 torba dokuma dahil edilmiştir.

Torba dokumalar yörede en çok Mısırlı, Körküler, Yarıkaya, Bahtiyar ve Eyüpler köylerinde tespit edilmiştir. Örnekler zili tekniği ile dokunmuştur. Süslemelerinde cicim tekniğinin kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır. Ayrıca bazı torba dokumaların süslemesinde ön kısımlarında filik, tuğ ve ya koza diye isimlendirilen, keçi kılı ve tiftiğin doğal halinden oluşan süslemeler de kullanılmıştır. Ayrıca yine dokumaların ön kısımlarını süslemek ve bereket ile nazar inancını sürdürmek amacıyla gümüş paralar da dikilmektedir. Türk bayrağı dikilmiş torba örnekleri de bulunmaktadır.

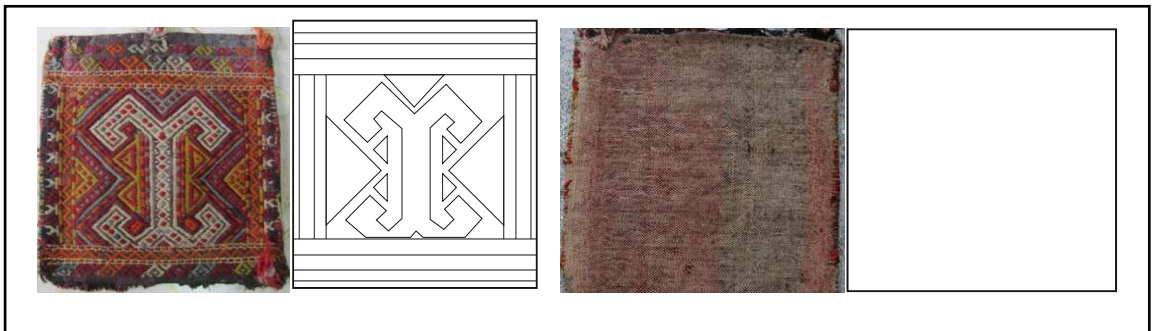
Dokuma örneklerinde geleneksel malzeme olarak keçi kılı ve yün kullanılmıştır. Fakat günümüzde daha yeni dokumalarda çözümlerde yün ve pamuk iplikleri kullanılırken, desenleri oluşturan üçüncü ipliklerde ise "orlon" olarak adlandırılan malzemenin kullanımı görülmektedir. Yörede diğer dokumalarla birlikte torba dokumalarda da kullanılan ipliklerin boyaması için geçmişte bitkisel boyalar kullanılırken, günümüzde üretilen örneklerde yapay boylarla boyanmış iplikler kullanılmıştır.

Yörede çözgü hazırlamada 4 çözgü ipliği 1 birim olarak ifade edilmekte, 8 birim 32 çözgüyü anlatmakta ve 32 çözgü 1 çileyi meydana getirmektedir. Çile çözgü hazırlamada ölçü birimidir. Yörede torba dokumanın çözgüsü 2 çileden oluşmaktadır. Çözgünün tezgaha aktarılmasından sonra etek örgüsü yapılmakta, bu örgü üzerine bazı örneklerde cicim teknikli süslemeler yapılmaktadır. Zil tekniği ile dokuma tamamlanarak, tezgahtan çıkarılmakta ve yanlarından dikilerek günlük kullanıma hazır hale getirilmektedir.

Yöredeki torba dokumalarda yaygın olarak "büyük duma" olarak isimlendirilen desenler yer almakta, bunun yanısıra "koçboynuzu", "akrep", "saçbağı", "göz", "pıtrak", "çengel", "suyolu", "tırnak", "bukağı" ve "kurtizi" motifleri de sıklıkla kullanılmaktadır.

Köylerde ve Yalvaç Müzesinde tespit edilen örnekler boyut, teknik, malzeme, renk, motif ve desen özellikleri açısından incelenerek açıklanmıştır.

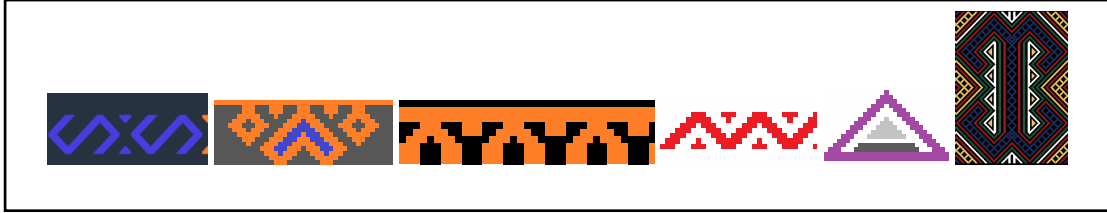
Şekil 2'de Yalvaç Müzesi envanterinde yer alan bir torba dokuma örneği görülmektedir.

Şekil 2: Torba a:ön, b:arka (Yalvaç Müzesi/Envanter No:1435) ve yüzey şeması (Kılıçarslan 2013)

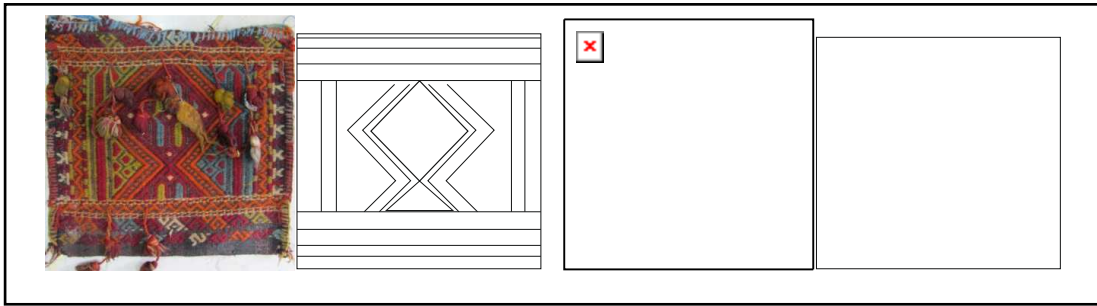
Şekil 2'de görülen ve Yalvaç müzesi 1435 nolu envanterine kayıtlı torba dokuma 0,44 x 0,45 m boyutlarındadır. Zili tekniği ağırlıklı olarak dokunmuş dokuma da cicim tekniği de uygulanmıştır.

Dokumanın arka yüzeyi ise bezayağı dokuma ile dokunmuştur. Müzeye geldiği gün, envanter kayıtlarında yer aldığı için dokuma ömrü tam olarak bilinmemektedir. Fakat envantere kayıtlı torba dokumalar arasında yeni sayılabilecek örneklerdendir. Atkı ve çözgü ipliklerin keçi kılı, deseni oluşturan üçüncü ipliklerde ise yün kullanılmıştır. Ön yüzeyinde alt ve üst kenarlarda *çengel* (Şekil 3a) ve *saçbağı* (Şekil 3b) motifleri kullanılmıştır. Yan kenarlarda kullanılan motif yörede sıkça kullanılmış olup *Orhun* ve *Yenisey* alfabesinde "L" ve "Ç" seslerini veren harfin dokumalara yansıması (Şekil 3c) biçimi motif olarak yer almaktadır (Görgünay, 2002: 60). *Suyolu* (sığırsidiği) (Şekil 3d) motifi ile desende çerçeve oluşturulmuştur. Orta kısımda aralarda *muska* (Şekil 3e) motifi ile birlikte *koçboynuzu* (Şekil 3f) motifi bulunmaktadır. Dokumada beyaz, yağ yeşili, bordo, vişne çürüğü, açık mavi, turuncu ve siyah kullanılan renklerdir.

Şekil 3: a. Çengel motifi, b. Saçbağı motifi, c. "L" ve "Ç" seslerini veren harf motifi, d. Suyolu (sığırsidiği) motifi, e. Muska motifi, f. Koçboynuzu motifi

Şekil 4'de Yalvaç Müzesinde sergilenen bir başka torba dokuma örneği görülmektedir.

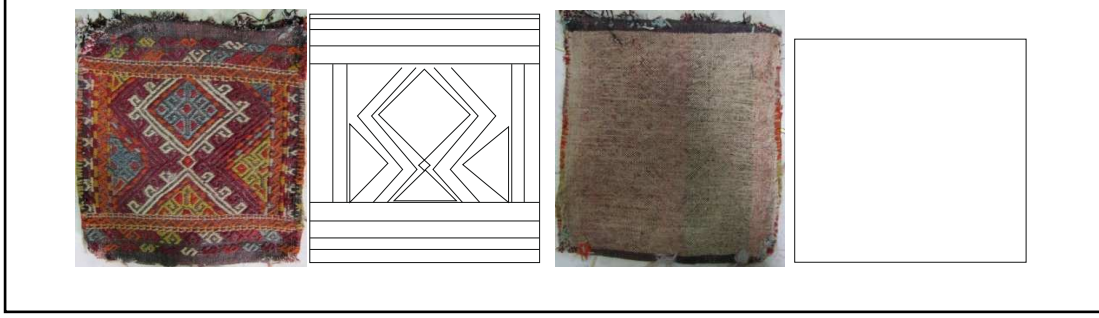
Şekil 4: Torba a:ön, b:arka (Yalvaç Müzesi/Envanter No:1437) ve yüzey şeması (Kılıçarslan 2013)

Yalvaç müzesi 1437 nolu envanterine kayıtlı torba dokuma 0,43 x 0,40 m boyutlarındadır. Zili ve cicim teknikleri uygulanarak dokunmuştur. Arka yüzeyinde ise bezayağı dokuma yapılmıştır. Dokuma ömrü tam olarak bilinmemektedir. Atkı ve çözgü iplikleri keçi kılı, deseni oluşturan üçüncü iplik ise yündür. Dokumanın ön yüzeyinde alt ve üst kenarlarda *çengel* (Şekil 3a), *saçbağı* (Şekil 3b) ve *suyolu* (Sığırsidiği) (Şekil 3d) motifleri kullanılmıştır. Yan kenarlarda ise Orhun ve Yenisey alfabesinde "L" ve "Ç" seslerini veren harfin dokumalara (Şekil 3c) yansımış şekli motif olarak yer almaktadır. Orta zeminde *koçboynuzu* (Şekil 5) motifi ile desen oluşturulmuştur. Dokumada açık mavi, bordo, yağ yeşili, vişne çürüğü, turuncu, koyu gri, kemik rengi ve pembe kullanılan renklerdenidir.

Şekil 5: Koçboynuzu motifi

Yalvaç Müzesinde sergilenen bir başka torba dokuma örneği ise Şekil 6'da verilmektedir.

Şekil 6: Torba a:ön, b:arka (Yalvaç Müzesi Envanter No:1436) ve yüzey şeması (Kılıçarslan 2013)

Şekil 6'da görülen örnek Yalvaç Müzesi envanterine 1436 numara ile kayıtlı olup 0,42 x 0,47 m boyutlarındadır. Zili ve cicim teknikleri ile dokunmuştur. Dokumanın arka yüzeyi bezayağı dokumayla yapılmıştır. Atkı ve çözgü iplikleri keçi kılı, deseni oluşturan üçüncü iplik ise yündür. Dokumanın ön yüzeyinde alt ve üst kenarlarda *çengel* (Şekil 3a), *saçbağı* (Şekil 3b) ve *suyolu* (Sığırsıdığı) (Şekil 3d) motifleri kullanılmıştır. Yan kenarlarda ise Şekil 3'de yer alan dokuma gibi Orhun ve Yenisey alfabesinde "L" ve "Ç" seslerini veren harfin dokumalara (Şekil 3c) yansımış şekli motif olarak bulunmaktadır. Orta zeminde *koçboynuzu* (Şekil 5) motifleriyle birlikte kullanılan *akrep* motif (Şekil 7) yer almaktadır. Turuncu, bordo, beyaz, açık mavi, yağ yeşili, vişne çürüğü, koyu gri, pembe, hardal sarısı ve kemik rengi dokumada kullanılan renklerdir.

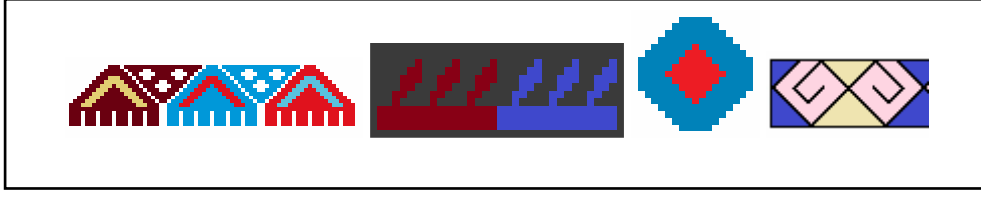
Şekil 7: Akrep motifi

İlçe merkezine bağlı Mısırlı köyünde bulunan torba dokuma örneği Şekil 8'de görülmektedir.

Şekil 8: Torba a:ön, b:arka (Sultan Koyutürk, Mısırlı Köyü, 2013) ve yüzey şeması (Kılıçarslan 2013)

Şekil 8'de görülen dokuma 0,33 x 0,35 m boyutunda olup, düz dokuma tekniklerinden cicim ve zili teknikleri uygulanarak dokunmuş 80 yıllık bir örnektir. Dokumanın arka kısmı bezayağı tekniğiyle dokunmuştur. Atkı ve çözgü iplikleri keçi kılından, deseni oluşturan üçüncü iplik ise yündür. Örneğin, ön yüzünde alt ve üst kenarlarda *saçbağı* (Şekil 9a) motifleri, yan kenarlarda *turnak* (Şekil 9b) motifleri, orta zeminde ise *göz* (Şekil 9c) ve *koçboynuzu* (Şekil 9d) motifinin bir arada kullanılmasıyla oluşan dörtgen bir desen bulunmaktadır. Torba dokumanın kapak kısmında ise *çengel* (Şekil 3a) motifleri de yer almaktadır. Siyah, turuncu, lacivert, turkuaz, beyaz, bordo ve hardal sarısı desende kullanılan renklerdendir.

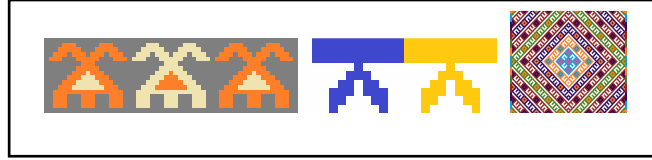
Şekil 9: a. Saçbağı motifi, b. Tırnak motifi, c. Göz motifi, d. Koçboynuzu motifi

Şekil 10'da Yarıkkaya köyünde bulunan torba dokuma örneği verilmektedir.

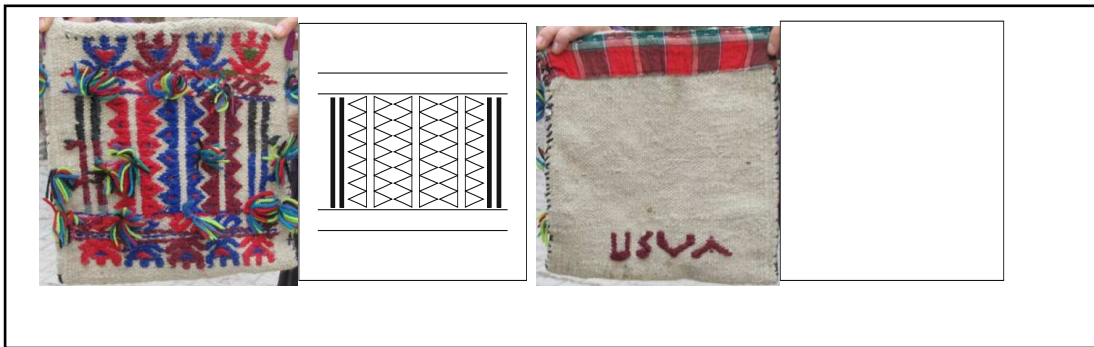
Şekil 10: Torba a:ön, b:arka (Keziban Aydın, Yarıkkaya Köyü, 2013) ve yüzey şeması (Kılıçarslan 2013)

Yarıkkaya köyünde bulunan bu torba dokuma örneğinin boyutları 0,32 x 0,31 m'dir. Dokumanın ön yüzeyi zili ve cicim teknikleri ile yapılmıştır. Arka yüzeyi ise bezayağı dokuma tekniği ile dokunmuştur. Arka yüzeyine kime ait belli olması için kişinin isim ve soyadının baş harfleri uygulanmıştır. Bu dokuma yaklaşık 35 yıllık bir örnektir. Atkı ve çözgü iplikleri yün, deseni oluşturan üçüncü iplik ise orlondur. Dokumanın ön yüzeyinde alt ve üst kenarlarda *saçbağı* (Şekil 11a) motifi, yan kenarlarda *kurtizi* (Şekil 11b) motifi bulunmaktadır. Orta zeminde çoğunlukla *göz* (Şekil 9c) motifleriyle oluşturulmuş yörede *büyük дума* (Şekil 11c) olarak isimlendirilen motif yer almaktadır. Dokumada beyaz, turuncu, yeşil, mavi, vişne çürüğü ve siyah kullanılan renklerdir.

Şekil 11: a. Saçbağı motifi, b. Kurtizi motifi, c. Büyük Duma motifi

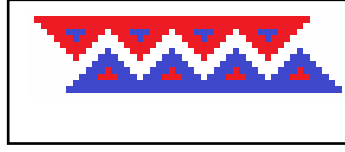
İlçe merkezine bağlı Bahtiyar köyünde bulunan torba dokuma örneği Şekil 12'de görülmektedir.

Şekil 12: Torba a:ön, b:arka (Arife GÜNEŞ, Bahtiyarköyü, 2013) ve yüzey şeması (Kılıçarslan 2013)

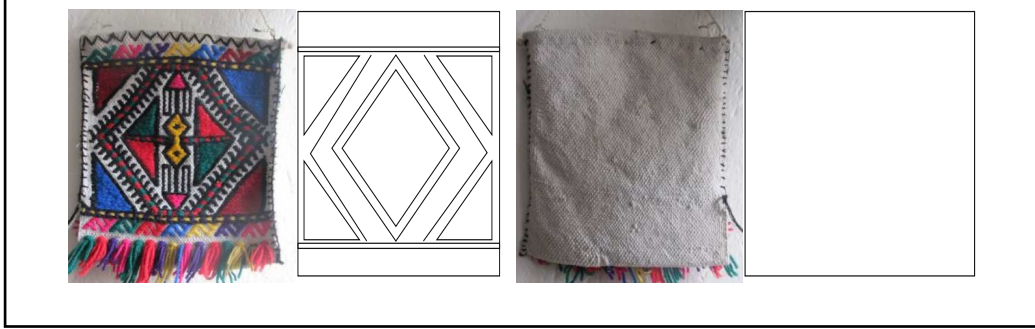
Şekil 12'de görülen dokuma 0,27 x 0,25 m boyutunda olup, düz dokuma tekniklerinden cicim ve kilim teknikleri uygulanarak dokunmuş 30 yıllık bir örnektir. Dokumanın arka kısmı bezayağı tekniğiyle dokunmuştur. Dokumanın arka kısmında yer alan harfli bezemeler dokumanın kime ait olduğunu belirtmek için yapılmıştır. Atkı ve çözgü iplikleri keçi kılından, deseni oluşturan üçüncü iplik ise yün ve orlondur. Örneğin, ön yüzünde alt ve üst kenarlarda *saçbağı* (Şekil 11a) ve çengel (Şekil 3a) motifi, yan kenarlarda *kurtizi* (Şekil 11b) motifi, orta zeminde ise *suyolu* (Şekil 13) motifinin bir arada kullanılmasıyla oluşan bir

desen bulunmaktadır. Kırmızı, mavi, bej, siyah, sarımsı yeşil, yeşil ve bordo desende kullanılan renklerdendir.

Şekil 13: Suyolu motifi

Şekil 14’de Eyüpler köyünde bulunan torba dokuma örneği verilmektedir.

Şekil 14: Torba a:ön, b:arka (Zeynep Demir, Eyüpler Köyü, 2013) ve yüzey şeması (Kılıçarslan 2013)

Eyüpler köyünde bulunan bu torba dokuma örneğinin boyutları 0,23 x 0,25 m’dir. Dokumanın ön yüzeyi zili, cicim ve sumak teknikleri ile yapılmıştır. Arka yüzeyi ise bezayağı dokuma tekniği ile dokunmuştur. Bu dokuma yaklaşık 10 yıllık yeni sayılabilecek bir örnektir. Çözümlü iplikleri pamuk, atkı ve deseni oluşturan üçüncü iplik ise yündür. Dokumanın ön yüzeyinde alt ve üst kenarlarda *çengel* (Şekil 15a) motifi, orta zeminde ise *bukağı* (Şekil 15b) motifi yer almaktadır. Dokumada Pembe, yeşil, kırmızı, mavi, siyah, sarı, beyaz ve mor kullanılan renklerdir.

Şekil 15: a. Çengel motifi, b. Bukağı motifi

İlçe merkezine bağlı Körküler beldesinde bulunan torba dokuma örneği Şekil 16’da görülmektedir.

Şekil 16: Torba a:ön, b:arka (Döndü Güvercin, Körküler, 2013) ve yüzey şeması (Kılıçarslan 2013)

Şekil 16’da görülen dokuma 0,33 x 0,55 m boyutunda olup, düz dokuma tekniklerinden zili, cicim ve kilim teknikleri uygulanarak dokunmuş 40 yıllık bir örnektir. Dokumanın arka kısmı bezayağı tekniğiyle dokunmuştur. Atkı ve çözümlü iplikleri keçi kılından, deseni oluşturan üçüncü iplik ise yündür. Örneğin, ön yüzünde alt ve üst kenarlarda *saçbağı* (Şekil 11a) motifi, yan kenarlarda Orhun ve Yenisey alfabesinde “L” ve “Ç” seslerini veren harfin dokumalara yansımış (Şekil 3c) biçimi motif olarak yer almaktadır (Görgünay,

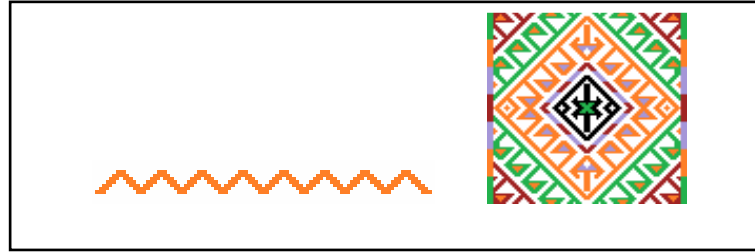
2002: 60). Orta zeminde ise akrep (Şekil 7) motifi kullanılmıştır. Ön kapakta orta zeminde kullanılan akrep motifinin belli bir kısmı yer alırken göz (Şekil 9c) ve *tırnak* (Şekil 9b) motifleri de dokumada yer almaktadır. Bordo, beyaz, turuncu, mavi, kirlili sarı, siyah, patlıcan moru, bej ve kahverengi desende kullanılan renklerdenidir.

Şekil 17'de Körküler beldesinde bulunan torba dokuma örneği verilmektedir.

Şekil 17: Torba a:ön, b:arka (Elife Oruç, Körküler-Yenimahalle, 2013) ve yüzey şeması (Kılıçarslan 2013)

Körküler beldesinde bulunan bu torba dokuma örneğinin boyutları 0,33 x 0,48 m'dir. Dokumanın ön yüzeyi zili ve cicim teknikleri ile yapılmıştır. Arka yüzeyi ise bezayağı dokuma tekniği ile dokunmuştur. Bu dokuma 40 yıllık bir örnektir. Çözü, atkı ve deseni oluşturan üçüncü iplikler yündür. Dokumanın ön yüzeyinde alt ve üst kenarlarda, kapak kısmında *saçbağı* (Şekil 11a) ve *sığırsidiği* (Şekil 18a) motifleri, yan kenarlarda *kurtizi* (Şekil 11b) motifi, orta zeminde ise *akrep* (Şekil 18b) motifi yer almaktadır. Dokumada Kırmızı, turuncu, yeşil, kahve, beyaz ve siyah kullanılan renklerdir.

Şekil 18: a. Sığırsidiği motifi, b. Akrep motifi

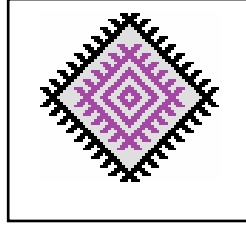
Yalvaç Müzesinde sergilenen bir başka torba dokuma örneği ise Şekil 19'da verilmektedir.

Şekil 19: Torba a:ön, b:arka (Yalvaç Müzesi Envanter No:1418) ve yüzey şeması (Kılıçarslan 2013)

Yalvaç Müzesi envanterine 1418 numara ile kayıtlı bu torba dokuma 0,33 x 0,33 m boyutlarındadır. Zili ve cicim teknikleri ile dokunmuştur. Dokumanın arka yüzeyi bezayağı dokumayla kalın şeritler şeklinde yapılmıştır. Atkı ve çözü iplikleri keçi kılı, deseni oluşturan üçüncü iplik ise yündür. Dokumanın ön yüzeyinde alt ve üst kenarlarda *çengel* (Şekil 3a), *saçbağı* (Şekil 11a) ve *suyolu* (Sığırsidiği) (Şekil 3d) motifleri kullanılmıştır. Yan kenarlarda ise *tırnak* (Şekil 9b) motifi yer almaktadır. *Pıtrak* (Şekil 20) motifinin içerisinde

yer alan *koçboynuzu* (Şekil 5a) motifi ön kapak desenini oluştururken, *akrep* (Şekil 7a) motifi ise orta zemini oluşturmaktadır. Mavi, lacivert, beyaz, bordo, turuncu, siyah ve açık sarı rengi dokumada kullanılan renklerdir.

Şekil 20: Pıtrak motifi

3. SONUÇ

Günlük yaşantımızdaki değişikliklere bağlı olarak el sanatlarımızın da giderek azaldığı hatta yok olduğu görülmektedir. Teknolojinin hızla değişmesi ve buna insanların ayak uydurması, köylerde ve kasabalarda sadece yaşlı nüfusun yaşamını sürdürmesi gibi nedenlerden ötürü el sanatlarımız bitme sürecine girmiştir. Özellikle daha çok kırsal kesimde üretilen dokumaların üretiminin azalması ve evlerde var olan dokumaların da tüccarlara satılmasıyla yörelere ait dokuma örnekleri sayıca azalmıştır. Anadolu'nun birçok dokuma merkezinde yaşanan bu durum Yalvaç yöresinde de görülmektedir. Bu çalışmada da yörenin taşıma ve saklama amaçlı dokumaları araştırılmış ve belgelendirilmiştir. Dokumacılığın bitme noktasına geldiği, eski örneklerin ise yıpranma, tüccara satma ya da değerini bilmeme nedeniyle tahrip edilmesi gibi nedenlerle yok olduğu günümüzde bu belirleme ve belgeleme çalışmalarının önemi oldukça büyüktür. Maddi kültürümüzün bu önemli değerlerinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için bazı çalışmalar yapılması acil olarak gerekmektedir. Öncelikle Belediyelerin hatta özel teşebbüslerin dokuma üretimine önem vermeleri, evde oturan genç kadınların istihdamını sağlamaları ve böylece dokumaların üretiminin planlanıp, yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Dokuma ve dokumacılıkla uğraşan kişi sayısının artması yöre ekonomisine katkı sağlayacaktır. Bu dokumaların aynı zamanda hediyelik eşya boyutunda ve yöreyi tanıtıcı ürünler şeklinde üretilip satılması, hem kültürün yerli yabancı turistlere tanıtımını hem de üreticine ek gelir sağlamayı gerçekleştirecektir. Kamu ve özel teşebbüslerin bu konuda gerçekçi çözüm yolları bulmaları şarttır. Ayrıca bu binlerce yıllık geleneğimiz konusunda insanın bilinçlendirilmesi sağlanmalı, bunu yaparken de dokumaların kültürümüzü gelecek kuşaklara tanıtmadaki önemi öncelikli vurgulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akan, Meral. (2008). Yörüklerde Taşımada Kullanılan Dokumalar. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) 10-15.09.2007 Ankara/Türkiye, Maddi Kültür, Cilt 1. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları 4/1. s:21-43. Ankara.
- Anonim (thrz). *İlimiz Isparta*. Isparta: Özgül
- Anonim (1983). *Isparta İl Yıllığı*. Isparta: Isparta Yüksek Öğrenim Vakfı.
- Arlı, Mustafa. (1990). *Köy El Sanatları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 1185.
- Çakmakçı, L. Metin (1994). Kültür ve Tarih Hazinesi Isparta. *Kültür ve Sanat Dergisi Isparta Özel Sayısı 22*, Haziran, 6-7, Ankara: TİB
- Deniz, Bekir. (2000). *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*. Ankara: AKMY No:215.
- Görgünay, Neriman (2002). *Oğuz Damgaları ve Göktürk Harflerinin El Sanatlarımızdaki İzleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2987, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Sanat Eserleri Dizisi/442.
- Kartal, Zerrin. ve Ölmez, N. Filiz (2014). *Yalvaç Yöresel Giysileri*. Ankara: Yalvaç Belediyesi Kültür Yayınları. Dönmez Ofset Basımevi.
- Kayıpmaz, Fahrettin ve Kayıpmaz, Naciye. (1993). *Isparta Çevresi Yörük Kilimleri*. Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi, Yıl:23, No:69-Mayıs, s:30-37, İstanbul.
- Köstüklü, Nuri. (2010). *Yalvaç Tarihi Üzerine Araştırmalar (Tanzimat'tan Cumhuriyet'e)*. Ankara: Dönmez, Yalvaç Belediyesi Kültür Yayınları.
- Ölmez, N. Filiz ve Etikan, Sema. (2014). Muğla Yöresi Heybe, Torba ve Çuval Dokumaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi Art-E Teke Yöresi Kültürel Değerleri Özel Sayısı*. ISSN 1308-2698. S:56-82. Isparta.
- Seren, Suat. (1983). *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi*. İstanbul: Serenler
- Seyirci, Musa. (1994). Anamas Yaylası ve Isparta Yörükleri. *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi Isparta Özel Sayısı 22*, Haziran, s:38-40, Ankara: TİB
- Seyirci, Musa. (2000). *Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri*. İstanbul: Der, No:262.
- Soysaldı, Aysen. (2009). *Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri*. Ankara: AKM, T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu No:379.
- Sümer, Faruk. (1984). Anadolu'daki Türk Halıcılığına Dair En Eski Tarihi Kayıtlar. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Türk Halıları Özel Sayısı*, sayı:32, İstanbul.
- Yalvaç Tarihçesi, <http://www.yalvac.bel.tr/Tarihce>, 2017. Erişim tarihi: 27.05.2018
- Yalvaç (ADNKS) Nüfus (2017), <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>. Erişim tarihi: 27.05.2018.
- Kaynak Kişiler**
- Arife GÜNEŞ, Bahtiyar Köyü
- Döndü GÜVERCİN, Körküler Köyü, 2013
- Elife ORUÇ, Körküler Köyü, 2013
- Keziban AYDIN, Yarıkkaya Köyü, 2013
- Zeynep DEMİR, Eyüpler Köyü, 2013
- Fotoğraflar**
- Dr. Öğr. Üyesi Hande KILIÇARSLAN